

ULKOASIAINVALIOKUNNAN MIETINTÖ 2/2012 vp

LUONNONVAROJEN KESTÄVÄ JA TEHOKAS KÄYTTÖ

**Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan
kertomus parlamentaarisen yleiskokouksen
toiminnasta vuonna 2010**

**Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön
Suomen valtuuskunnan kertomus ETYJ:n
parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta
vuonna 2010**

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 7 päivänä kesäkuuta 2011 lähettänyt ulkoasiainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomuksen parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2010 (K 9/2011 vp) ja 17 päivänä kesäkuuta 2011 Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomuksen ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2010 (K 13/2011 vp).

Lausunnot

Ulkoasiainvaliokunta on mietinnön yhteydessä käsitellyt myös ulkoasiainministeriön selvitystä UTP 2/2012 vp kestävä kehityksen konferenssista Rio de Janeirossa 20.—22.6.2012, luonnonvarojen kestävä ja tehokas käyttö. Valiokunta on 22 päivänä helmikuuta pyytänyt selvityksestä lausunnot valtiovarainvaliokunnalta, maa- ja metsätalousvaliokunnalta, sosiaali- ja terveysvaliokunnalta, talousvaliokunnalta, työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalta ja ympäris-

tövaliokunnalta 22.3.2012 mennessä. Valiokunta on lisäksi saanut lausunnon tulevaisuusvaliokunnalta. Lausunnot (VaVL 7/2012 vp, MmVL 4/2012 vp, StVL 3/2012 vp, TaVL 11/2012 vp, TyVL 5/2012 vp, YmVL 5/2012 vp, TuVL 1/2012 vp) on otettu tämän mietinnön liitteiksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- kehitysministeri Heidi Hautala
- puheenjohtaja Ilkka Kanerva ja sihteeri Gunilla Carlander, ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunta
- puheenjohtaja Susanna Huovinen ja sihteeri Gunilla Carlander, EN:n parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunta
- apulaisosastopäällikkö Pasi Hellman, ulkoasiainministeriö
- ympäristöjohtaja Veikko Marttila, maa- ja metsätalousministeriö
- osastopäällikkö Esa Härmälä, työ- ja elinkeinoministeriö

- ylitarkastaja Annika Lindblom, ympäristöministeriö
- johtaja Jukka Noponen, SITRA
- ohjelmajohtaja Tapani Vaahtoranta, Institute of African Leadership for Sustainable Development
- Senior Research Fellow Bruno Tertrais, Fondation pour la recherche stratégique
- professori Olli Varis
- tutkijatohtori Matti Kummu.

Viitetiedot

Valtuuskuntien toimintakertomusten käsittelytapa uudistettiin vuonna 2006. Puhemiesneuvoston päätöksen mukaisesti Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunnan sekä Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan toimintakertomukset kattavassa mietinnössä ulkoasiainvaliokunta valmistelee täysistunto-keskustelua varten erityisteeman. Vuoden 2012 aiheeksi on eduskunnan kansainvälisten asiain foorumin esityksestä valittu luonnonvarojen kestävä ja tehokas käyttö.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Johdanto

Mietintö pohjustaa 11.4.2012 pidettävää täysistunto-keskustelua "Luonnonvarojen kestävä ja tehokas käyttö". Samalla se on eduskunnan kahdeksan valiokunnan valmisteleva kannanotto YK:n kestävän kehityksen konferenssiin Rio de Janeirossa 20.–22. 6.2012 (ns. Rio+20). Laaja valmistelu heijastaa eduskunnan kestävän kehityksen edistämiseksi antamaa painoarvoa ja sen monitahoisuutta. Lausuntojen perusteella käytännön toimenpiteisiin on ryhdyttävä nyt, mikäli todellista muutosta halutaan.

Konferenssi on jatkoa vuodesta 1972 lähtien järjestetyille kestävän kehityksen sekä kehitys- ja ympäristökonferensseille. Lausunnon antaneiden valiokuntien tavoin ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Suomi on Rio+20 valmisteluissa tukenut johdonmukaisesti kestävän kehityksen kokonaisvaltaisuutta, eli taloudellista, ympäristöllistä ja sosiaalista ulottuvuutta. Suomen kärkihankkeet ovat vesikumppanuudet sekä uudet mittarit kestävälle kehitykselle.

Suomella on ollut mahdollisuus vaikuttaa korkeimmalla tasolla kestävän kehityksen edistämiseen. YK:n pääsihteeri Ban Ki Moonin asettaman korkean tason paneelin rinnakkaispuheenjohtajana on toiminut presidentti Tarja

Halonen. Paneelin raportti¹ on osa Rio+20-konferenssin valmisteluja. Paneelin mukaan kestävästä kehityksestä on tehtävä osa talousjärjestelmää. Talouskasvun hyödyt olisi tuotava kaikkien saataville ja niin tuotanto kuin kulutuskin muutettava kestäväälle pohjalle. Samanaikaisesti on hillittävä ilmastonmuutosta ja kunnioitettava planeetan kestävyysrajoja. Tekemisen ja tekemättä jättämisen taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristökustannukset tulisi tehdä näkyviksi, niille tulisi asettaa hintalappu.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa Rio+20-konferenssin merkitystä todellisen edistyksen aikaansaamisessa. Kilpailu luonnonvaroista kasvaa, ja maailmantalouden ja poliittisten valtasuhteiden muutokset ovat tuoneet neuvotteluihin uusia haasteita ja jännitteitä. Kehitys- ja teollisuusmaiden väliset näkemyserot konferenssin tavoitteista ovat edelleen suuret ja liittyvät maiden välisiin kehityseroihin ja taloudellisiin intresseihin. Kehitykselle talouskasvun vahvistaminen on ensisijaista. Kehitysmaat pitävät ympäristöongelmia ensisijassa teollisuusmaiden aikaansaamina. Valiokunta on huolestunut valmistelujen etenemisestä. Vaaditaan huo-

¹ Resilient People, Resilient Planet: A future worth choosing <http://www.un.org/gsp/launch-report-resilient-people-resilient-planet-future-worth-choosing-secretary-generals-high-level>

mattavaa poliittista tahtoa ja asennemuutosta, jotta Rio+20-konferenssissa päästään tuloksiin. Tulevaisuuden haasteet ovat yhteisiä, ja kestävät ratkaisut voivat olla vain globaaleja. Kestävän kehityksen rahoittaminen vaatii mittavia uusia pääoman lähteitä sekä yksityisistä että julkisista lähteistä. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi toimii aktiivisesti yhdessä muiden EU-maiden kanssa oikeudenmukaisen ja tuloksellisen ratkaisun aikaansaamiseksi.

Vihreä talous ja resurssitehokkuus on konferenssin keskeinen teema. Taloutta voidaan kutsua vihreäksi, kun se toimii luonnon sieto- ja kantokyvyn rajoissa ja turvaa ekosysteemipalvelujen toiminnan. Tämä edellyttää merkittäviä muutoksia koko yhteiskunnassa, elämäntavoissa, tuotannossa ja markkinoilla. Globaalit haasteet on otettava osaksi arkipäivää. Vihreä talous avaa uusia mahdollisuuksia yhteistyöhön kehitysmaiden kanssa. Vihreän talouden molemminpuolinen hyöty on uskottavaa vain, jos köyhyyden vähentämistä tuetaan merkittävästi mm. helpottamalla uuden teknologian ja innovaatioiden käyttöönottoa kehitysmaissa. Investointien IPR-suojasta on huolehdittava, sillä se on edellytys innovaatioiden kehittymiselle ja osaamisen sekä hyvien käytäntöjen leviämiseksi.

Valiokunta korostaa, että tulosten aikaansaaminen Rio+20-konferenssissa edellyttää, että köyhyyden ja kestävän kehityksen välinen keskinäisriippuvuus otetaan aidosti huomioon. Köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen on välttämätöntä kestävämpään kehitykseen pyrittäessä. Konkretisoimalla vihreän talouden edellyttämät toimenpiteet voidaan laatia kokonaisvaltainen globaalihallintaan perustuva suunnanmuutos.

Valtioneuvoston tavoin valiokunta pitää perusteltuna, että Rio+20-konferenssissa luodaan edellytykset kehittää ns. vuosituhtavoitteita (Millennium Development Goals) laajemmat kestävän kehityksen tavoitteet (Sustainable Development Goals). Tavoitteiden tulisi olla mitattavissa ja koskea niin teollisuus- kuin kehitysmaita.

Valiokunta keskittyy mietinnössään luonnonvarojen kestävään ja tehokkaaseen käyttöön,

eikä käsittele Rio+20-konferenssin toista keskeistä teemaa, kestävän kehityksen hallinnon uudistamista.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa johdonmukaisuuden vahvistamista ja tukee valtioneuvoston kantaa kestävän kehityksen hallintorakenteiden kehittämisessä. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös kansallisesti yhteistyötä eri ministeriöiden välillä vahvistetaan kestävän kehityksen kysymyksissä. Valiokunta viittaa aikaisempaan kantaansa (UaVM 13/2010 vp) ja pitää YK:n ympäristöohjelman (UNEP) vahvistamista ja sen muuttamista YK:n erityisjärjestöksi perusteltuna.

Luonnonvarojen käyttö ei ole kestävää — eikä tehokasta

Maailman luonnonvarojen käyttö on kestäättömällä tasolla ja kysyntä kiihtyy edelleen. Noin 60 prosenttia ihmisen luonnosta saamista aineellisista ja aineettomista hyödyistä (ns. ekosysteemipalveluista) on uhattuna.²

Ilmastomuutos on yksi näkyvimmistä merkeistä siitä, että ihmiskunta elää yli luonnonvarojen. Ihmiskunnan suureneva hiilijalanjälki³ muodostaa suurimman osan niin sanotusta ekologisesta jalanjäljestä. Maailman luonnonsäätiön (WWF) mukaan ihmiskunnan ekojalanjälki ylittää maapallon kestävyvyn 25 prosentilla. Suomalaisten ekologinen jalanjälki henkilöä kohden laskettuna on maailman suurimpia, myös eurooppalaisessa vertailussa.

Globaalisti suurimmiksi ympäristöongelmiksi on todettu ilmastomuutoksen ja biodiversi-

² Millennium Ecosystem Assessment; YK:n aloitteesta tehty 1 360 tieteellisen asiantuntijan arvio maailmanlaajuisesti kansainvälisen ilmastopaneelin IPCC:n toimintamallin mukaisesti toteutettuna <http://www.maweb.org/en/index.aspx>

³ Hiilijalanjälki on tuotteen tai palvelun elinkaaren aikana syntyvien kasvihuonekaasujen määrä.

teetin vähenemisen lisäksi ravinnekuormitus (typpi ja fosfori), valtamerten happamoituminen, yläilmakehän otsonikato, makean veden niukkuus ja kestäättömät maankäytön muutokset. Kestävyyden rajat on jo ylitetty ilmastonmuutoksen, biodiversiteetin ja typpekuormituksen osalta.

OECD:n tuoreen ympäristökatsauksen⁴ mukaan toimimattomuuden kustannukset ovat moninkertaiset kasvihuonekaasujen päästöjen vähentämiskustannuksiin verrattuna. Katsauksen mukaan nopeasti toimittaessa olisi vielä mahdollista, että maailman keskiarvolämpötilan nousu voitaisiin rajoittaa 2°C:een. OECD:n mukaan hiilelle määritettävä maailmanlaajuisen hinta voisi vähentää vuoden 2050 kasvihuonekaasupäästöjä lähes 70 prosenttia vertailukohdan mukaisesta tilanteesta ja rajoittaa kasvihuonekaasupitoisuuden 450 ppm:ään⁵. Tämä hidastaisi talouskasvua keskimäärin 0,2 prosenttiyksikköä vuodessa ja maksaisi vuonna 2050 noin 5,5 prosenttia maailmanlaajuisesta BKT:sta. Vaikka vihreään talouteen siirtyminen tulee edellyttämään taloudellisia panostuksia, koituisi kustannuksia myös siitä, jos ei tehtäisi mitään. Toimimattomuuden kustannukset voisivat olla jopa 14 prosenttia maailman keskimääräisestä kulutuksesta henkeä kohden mitattuna. Asiantuntijoiden arvio on, että luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen heikentää maailman bruttokansantuotetta vuoteen 2050 mennessä jopa 7 prosenttia.

Maailman väkiluvun on arvioitu kasvavan 9 miljardiin seuraavan 35 vuoden kuluessa ja markkinoille on tulossa noin kolme miljardia keskiluokkaista kuluttajaa. Energian kulutus kasvanee 45 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Väkiluvun kasvusta johtuen luonnonvarojen kysyntä kasvaa ja käytön tehostamisen hyödyt hupenevat kasvavaan tarpeeseen. Ympäristö-ongelmien hallintaa ei voida tarkastella pelkäs-

tään kansallisella tasolla, sillä pitkät tuotanto- ja kulutusketjut välittävät sekä ostopäätösten että niitä ohjaavien poliittisten päätösten vaikutukset hyvinkin kauas.

Ympäristövaliokunta muistuttaa, että luonnon monimuotoisuuden väheneminen on vakava ylikulutukseen liittyvä haaste. Monimuotoinen luonto kestää paremmin siihen kohdistuvia paineita. Suomessa on saatu paljon aikaan vesistöjen tilan parantamisessa ja monissa muissa ympäristötavoitteissa. Luonnon monimuotoisuuden osalta kielteistä kehityksen suuntaa ei kuitenkaan ole vielä kyetty kääntämään Suomesakaan, sillä luontotyypeistämme joka toinen ja lajeistamme joka kymmenes on arvioitu uhanalaisiksi.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa kokonaisvaltaista lähestymistapaa ja katsoo, että Rio+20-konferenssin yhteydessä tulisi ottaa huomioon Nagoyan kokouksessa vahvistettu kansainvälisen biodiversiteettisopimuksen mukainen strategia vuosille 2011–2020 luonnon monimuotoisuuden vähenemisen pysäyttämiseksi.

Kestävää luonnonvarapolitiikkaa vihreän talouden keinoin

Vähemmästä on saatava enemmän irti, ainevirroista on päästävä ainekiertoon.

Täysistuntokeskustelun teema liittyy kiinteästi vihreän talouden edistämiseen. Vihreässä taloudessa luodaan kasvua, työtä ja hyvinvointia hyödyntämällä kestävästi luonnonvaroja ja ympäristöä. Valiokunta korostaa, että ympäristöhaittojen hallinta ja resurssitehokkuuden lisääminen tarjoavat mahdollisuuden parantaa kansantalouden tuottavuutta ja kilpailukykyä. Talous- ja ympäristöongelmat voidaan ratkaista samanaikaisesti, kun taloutta rakennetaan tavalla, joka vähentää päästöjä ja säästää luonnonvaroja. Kansainvälisesti tarkasteltuna esimerkiksi aurinkoenergia, jossa Suomella on huippuosaamista, on nopeasti kasvava sijoituskohte. Sijoittajat ja kuluttajat seuraavat yhä useammin

⁴ OECD Environmental Outlook to 2050 : The Consequences of Inaction

⁵ ppm= Parts per million, ilmaisee, kuinka monta miljoonasosaa jokin on jostakin. <http://www.ilmastoto.org/ilmastonmuutos/torjuminen.html>

yritysten luonnonvaratasea. Ulkoasiainvaliokunta viittaa sekä ympäristö- että talousvaliokunnan kantoihin (YmVL 5/2012 vp, TaVL 11/2012 vp) ja korostaa, että vihreä talous on nähtävä mahdollisuutena ja uutena kilpailukykyä parantavana tekijänä.

Suomella on runsaat luonnonvarat sekä vahvaa ympäristöosaamista, korkean teknologian vientipotentiaalia ja hyvät edellytykset kestävä luonnonvarapolitiikan edelläkävijäksi. Metsiin, vesihuoltoon ja energiaosaamiseen liittyvän biotalouden osaamisen ympäristöliiketoiminta voi hyödyttää Suomea kansantaloutena ja edesauttaa globaalia kestävä kehitystä. Vihreä talous voisi olla Suomen tulevaisuuden visio. Suomen luonnonvarapolitiikkaan liittyvät strategiat ja tutkimusohjelmat ovat ajanmukaisia. Valiokunnan saaman selvityksen perusteella niiden toimeenpano vaatisi nyt kokonaisvaltaista koordinaatiota ja johtamisen selkeyttämistä sekä konkreettisen toimintaohjelman laatimista.

Talousvaliokunnan mukaan vihreä talous merkitsee panostamista uusiutuviin luonnonvaroihin, ekosysteemipalveluihin, puhtaaseen teknologiaan ja innovaatioihin sekä kulutus- ja tuotantotapojen muutoksia. Asiantuntijoiden mukaan luonnonvarojen kestävä käyttö voitaisiin edistää merkittävästi, jos niille määritettäisiin rahallinen arvo. Toteuttajiksi tarvitaan niin valtioita, yrityksiä kuin kuluttajiaakin. Kansalliset toimet ovat osa globaalihallintaa. Ympäristövaliokunta on lausunnossaan nostanut Uudenkaupungin työllisyyden myönteisen kehittymisen Kohti hiilineutraalia kuntaa (HINKU) -hankkeessa yhdeksi esimerkiksi paikallisen toiminnan tärkeydestä ja mahdollisuuksista.

Ympäristövaliokunta painottaa, että uusiutuvien luonnonvarojen käytön voimakas lisääminen fossiilisista luonnonvaroista luopumiseksi muodostaa haasteen luonnon monimuotoisuuden säilymisen ja yleensä kestävä kehityksen tavoitteiden kannalta. Toiminta edellyttää osallistavaa suunnittelua, jolloin voidaan vähentää mm. maankäytöllisesti ristiriitaisia paineita. Kansalliset ja paikalliset intressit on otettava huomioon luonnonvarojen hyödyntämisessä.

Resurssitehokkuuden oleellinen parantaminen on ympäristövaliokunnan mukaan välttämätöntä. Suomen taloudessa energian ja luonnonvarojen kokonaiskulutus on kasvanut talouden kasvua hitaammin eli on tapahtunut suhteellista irtikytkeytymistä. Asiantuntijoiden mukaan täydellinen irtikytkeytyminen on käytännössä erittäin vaikeaa.

Toimintatapojen muutosta voidaan nopeuttaa uusilla innovaatioilla ja investoinneilla. Rio+20-prosessilta odotetaan ratkaisuja myös erilaisten kumppanuus- ja yhteistyöhankkeiden toteuttamiselle. Pk-yritykset tarvitsevat tukea erityisesti kansainvälistymisessä voidakseen osallistua näihin hankkeisiin.

Talousvaliokunnan tavoin myös ulkoasiainvaliokunta painottaa vihreän talouden haasteiden erilaisuutta. Teollisuusmaissa ongelmana on talouden hiili-intensiivisyys ja kehitysmaissa kasvava energia- ja materiaalikysyntä sekä alhainen energiatehokkuus. Vähiten kehittyneet maat ovat erittäin riippuvaisia luonnonvaroista ja haavoittuvia ilmastonmuutokselle. Niiden perusinfrastruktuuri on puutteellista ja julkinen hallinto kehittymätöntä. Kun teollisuusmaissa pohditaan luonnonvarojen mahdollisimman tehokasta käyttöä, myydään kehitysmaissa luonnonvarat usein jalostamattomina kehittyviin maihin. OECD on arvioinnut kattavasti erilaisia politiikkatoimia vihreän talouden kasvua rajoittavien tekijöiden poistamiseksi. Talousvaliokunnan tavoin ulkoasiainvaliokunta katsoo, että OECD:n osaamista tulisi hyödyntää myös Rio+20-prosessissa.

Kansainvälisesti ei ole kyetty luomaan yhteistä näkemystä ja tavoitteita luonnonvarojen kestävälle käytölle tai resurssitehokkuudelle. Rio+20-konferenssin keskeinen haaste on sopia globaalisti vaikuttavista konkreettisista toimista, jotka edistävät vihreään talouteen siirtymistä. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että pyritään yhteisiin pelisääntöihin, joissa otetaan huomioon maiden eri kehitystasot, mutta joilla voidaan samalla var-

mistaa yksityissektorin tasavertainen kohtelu.

Kulutus- ja tuotantotapojen muutos on välttämätön - arjen valinnat vaikuttavat

Elämäntavoilla on suurempi vaikutus kuin väestönkasvulla.

Valiokuntien lausunnoissa on peräänkuulutettu politiikkatoimia vihreän talouden perustan rakentamiseksi ja investointien ohjautumiseksi resurssitehokkuutta edistäviin teknologioihin ja konsepteihin. Valiokunnan saamassa selvityksessä on painotettu, että siirtyminen resurssitehokkaaseen ja luonnonvaroja säästävään yhteiskuntaan on tehtävä sekä ymmärrettäväksi ja haluttavaksi että kansalliseksi päämääräksi. Arkielämän kulutuksen suhde luonnonvarojen vähenemiseen on tehtävä näkyväksi ja ymmärrettäväksi.

Ympäristövaliokunta painottaa, että vihreä talous tarkoittaa ennen kaikkea kulutus- ja tuotantojärjestelmien rakenteiden, kuten energiantuotantojärjestelmät, liikkuminen, ruuantuotanto ja asuminen, muuttamista kestäviksi. Kysymys on siten kuluttajien, meidän kaikkien, valinnoista ja toimintatavoista. Tarvitaan politiikkaa, joka tarjoaa tavallisille kansalaisille ja yrityksille positiivisia toiminnan vaihtoehtoja sekä työtä ja hyvinvointia.

Suomen aloitteen hyväksyminen kestävästä kulutuksesta ja tuotannosta oli yksi keskeisimmistä Johannesburgin huippukokouksen (2002) tuloksista. Alueellisia ja kansallisia aloitteita tukevan kehysohjelman tavoitteena on tukea sosiaalista ja taloudellista kehitystä luonnon kantokyvyn puitteissa ja vähentää taloudellisesta kasvusta aiheutuvia ympäristövaikutuksia. Teollistuneilla mailla on suurin vastuu tämän tavoitteen toteutumisesta.

Suomi on lisännyt viime vuosien aikana voimakkaasti julkista innovaatio- ja ympäristörahoitusta luonnonvara-, energia- ja ympäristösektorille sekä energiatehokkuuteen. Talousvaliokunta muistuttaa, että monilla bio- ja vesiosaamisen sekä mineraaliteknologian aloilla Suomi on maailman

johtavia maita. Sekä Suomen että kansainvälisen yhteisön kannalta on tärkeää, että ympäristö-, luonnonvara- ja energiateknologian vientiponnisteluja tehostetaan entisestään.

Talousvaliokunta on käsitellyt laajasti luonnonvarojen käyttöä valtioneuvoston luonnonvaraselonteosta antamassaan mietinnössä (TaVM 47/2010 vp). Selonteossa keskeisenä lähtökohtana on, että luonnonvaratalous ja siihen yhdistyvä osaaminen ja palvelut muodostavat merkittävän arvonnäkökulman ja hyvinvoinnin lähteen. Tulevaisuusvaliokunta on mietinnössään (TuVM 1/2010 vp, Tulevaisuuspoliittinen julkaisu 1/2011) käsitellyt kestävästä kehityksestä ja Suomen tulevaisuuden toimintamahdollisuuksista kattavasti. Lausuntovaliokuntien lausunnoista käy ilmi eduskunnan pitkäaikainen huoli kestävästä kehityksestä toimeenpanon hitaasta etenemisestä.

Suomen kannalta on tärkeää hyödyntää rajallisia luonnonvarojamme kestävästi. Niiden jalostusarvo tulee nostaa mahdollisimman korkealle ja tuotteet olisi pyrittävä jatkojalostamaan mahdollisimman pitkälle Suomessa. Myös Rio+20-konferenssiin kokoukseen liittyen esille noussut hanke EU:n ja Kiinan välisestä ns. vesikumppanuudesta tarjoaa suomalaiselle osaamiselle uusia vientimahdollisuuksia.

Ympäristöliiketoiminnan osalta kilpailu maailmanmarkkinoilla on tiukkaa. Kilpailu edistää alan nopeaa kehittymistä edellyttäen, että toimijoilla on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua kilpailuun. Mahdollisimman avoin ja tasapuolinen kansainvälinen kauppa edistää ekotehokkaiden tuotteiden, teknologioiden ja toimintamallien nopeaa leviämistä. Ympäristöteknologian kaupan vapauttamiseen liittyvät tavoitteet, joita pyritään edistämään mm. WTO:n käynnissä olevalla neuvottelukierroksella, ovat keskeisiä nopean kehityksen turvaamiseksi.

Talousvaliokunnan tavoin ulkoasiainvaliokunta katsoo, että vihreään talouteen siirtyminen on nähtävä välttämättömänä globaalina kehityssakeleena, joka tarjoaa paljon positiivisia mahdollisuuksia. Suomen tulee hyödyntää vahvuus-

tensa ja olla aktiivisesti kehittämässä toimivia kansainvälisiä markkinoita.

Naisten asema

Tasa-arvon edistäminen on paitsi oikein, myös järkevää kestävän hyvinvoinnin saavuttamiseksi.

YK:n kestävän kehityksen paneelin keskeinen huolenaihe on tasa-arvon puute. Raportin mukaan naisten kyvyt ja voimavarat ovat edelleen suurelta osin käyttämätön resurssi.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta korostaa, että sukupuolten välinen tasa-arvo on yksi sosiaalisesti kestävän kehityksen tärkeimmistä osatekijöistä (TyVL 5/2012 vp). Ulkoasiainvaliokunta yhtyy näkemykseen, jonka mukaan Suomen tulee toimia sen puolesta, että naisten aseman parantaminen on kattavasti esillä Rio+20-konferenssissa ja että sukupuolten tasa-arvo nousee läpileikkaavaksi teemaksi kestävän kehityksen eri ulottuvuuksia käsiteltäessä.

Naisten syrjäytyminen koulutuksesta, työstä ja taloudellisesta ja poliittisesta päätöksenteosta merkitsee globaalisti valtavaa resurssien hukkaamista. Kestävän kehityksen edistämiseksi tulee naisten oikeutta perhesuunnitteluun ja seksuaaliterveyspalveluihin parantaa. Naisten oikeuksien ja valinnanmahdollisuuksien lisääminen on kustannustehokas tapa edistää globaalisti perheiden ja yhteisöjen hyvinvointia.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa, että naisten yhdenvertainen mahdollisuus harjoittaa maanviljelyä voi parantaa maatalouden tuottavuutta ekologisesti ja sosiaalisesti kestävällä tavalla ja pienentää merkittävästi maailman nälkäongelmaa.

Köyhyyden vähentäminen ja kehityspolitiikka

Pääosa maailman köyhimmistä ihmisistä elää luonnonvaroiltaan runsaissa maissa.

Kehitysmaiden integroituminen maailmantalouteen vahvistuu. Talouskasvu ja kehitysmaiden välisen kaupan ja investointien lisääntyminen luovat uusia kasvun edellytyksiä. Afrikan arvioidaan olevan seuraava kehityksen moottori. Taloudellisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden lisääntymisen haasteet ovat kuitenkin merkittäviä. Äärimmäisessä köyhyydessä (alle 1,25 US-dollaria päivässä) elää noin 1,3 miljardia ihmistä, joista suurin osa keskitulouisissa kehitysmaissa. Demokratia on puutteellista ja korruptio on merkittävä ongelma useissa kehitysmaissa. Arvioiden mukaan luonnonvarojen hyödyntäminen ei välttämättä vähennä köyhyyttä vaan jopa lisää epätasa-arvoa.

Kehitysmaiden oma politiikka on ensisijaista kestävän kehityksen turvaamiseksi. Ympäristö tai ilmastonmuutos ei ole painopiste monessakaan kehitysmaassa, vaikka asiantuntijoiden mukaan ilmastonmuutos rajoittaa jo nyt monien yhteisöjen elinmahdollisuuksia ja uhkaa toimeentuloa.

Suomen kehityspolitiikan painopisteitä ovat ihmisoikeuksia edistävä, demokraattinen ja vastuullinen yhteiskunta; osallistava ja työllistävä vihreä talous; luonnonvarojen kestävä hallinta ja ympäristönsuojelu sekä inhimillinen kehitys. Toiminnassa huomioidaan kolme läpileikkaavaa periaatetta, joita ovat sukupuolten tasa-arvon edistäminen, ilmastokestävyyden edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen. Valiokunta pitää näitä painopisteitä perusteltuina.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kritiikki länsimaiden kehityspolitiikan ehdollisuutta kohtaan on vahvistumassa useissa kehitysmaissa. Samanaikaisesti esimerkiksi Kiina on lisäämässä suoria investointeja erityisesti Afrikkaan turvatakseen raaka-aineiden saannin. Valiokunta korostaa, että luonnonvarojen kestävä käytön avulla kehitysmaat pystyvät edistämään kehitystä ja hyvinvointia pitkällä aikavälillä. Valiokunta pitää tärkeänä, että EU- ja OECD-maat vahvistavat yhteistyötä ja dialogia kehittyvien maiden, erityisesti Kiinan, kanssa yhteisten toimintamuotojen edistämiseksi.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa luonnonvarasektorilla toimivien yritysten toiminnan vastuul-

lisuuden, avoimuuden ja läpinäkyvyyden tärkeyttä. Tätä edistävät muun muassa EU:n lait-
tomien hakkuiden torjuntaan tähtäävä ja hyvää
hallintoa edistävä FLEGT-ohjelma sekä kan-
sainvälinen EITI-aloite (Extractive Industries
Transparency Initiative), joita Suomi tukee.

Energiansaantia voidaan lisätä kestävästi eri-
tyisesti edistämällä energiatehokkuutta ja uusiut-
tuvien energialähteiden laajamittaista ja kestä-
vää käyttöä. Tämä edellyttää hyvää hallintoa ja
avunantajien tukea, jotta kehitysmaat saavat uut-
ta teknologiaa ja yksityisen sektorin investointe-
ja sekä ympäristö- ja energiateknologiaosaamis-
ta.

Maailman väkiluku kasvaa vuosittain 80 mil-
joonalla ihmisellä, ja 90 prosenttia tästä kasvus-
ta tapahtuu köyhissä maissa. Vuosituhattavoit-
teiden päätavoitteissa on tapahtunut globaalia
edistymistä, pois lukien odottavien äitien terve-
yden parantaminen, jossa olla selvästi jäljessä.
Sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen
liittyvät tavoitteet, kuten naisten aseman paran-
taminen, koulutus ja lisääntymisterveydenhuol-
lon kehittäminen, ovat välttämättömiä väestön-
kasvun hillitsemiseksi kestäväälle tasolle. YK ar-
vioi väestönkasvun taittuvan vuoden 2050 tie-
noilla, mikä helpottaa kestävä kehityksen to-
teutumista. Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että
laadittaessa uusia kestävä kehityksen tavoittei-
ta ja niiden mittaamista tulee ottaa huomioon
sellaisia tekijöitä, joilla voidaan konkreettisesti
seurata kehitysmaiden sosiaalista kehitystä.
Yksi tällainen mittari on lasten tervyydenhuol-
to ja lasten aliravitsemuksen taso.

Kestävä kaupungistuminen on entistä tär-
keämpi tavoite, koska jo puolet maailman väes-
töstä asuu kaupungeissa. Kaupungistuminen
tulee olemaan voimakkainta kehitysmaissa, jois-
sa asukasmäärän arvioidaan kasvavan noin kah-
della miljardilla kolmen vuosikymmenen ku-
luessa.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on korostanut
köyhyyden vähentämisen ja hyvinvoinnin lisää-
misen merkitystä kestävä kehityksen turvaami-
sen kannalta (StVL 3/2012 vp). Luonnonvaroja
tuhoavan aineellisen kulutuksen kestävä vähen-
täminen on käytännössä mahdollista vähentä-

mällä samanaikaisesti köyhyyttä ja eriarvoisuut-
ta. Tämä liittyy sukupuolten tasa-arvon, koulu-
tusmahdollisuuksien ja perusterveydenhuollon
kautta saatavaan elintason nousuun ja tiedon li-
säämiseen. Kehitysmaiden terveydenhuollossa
äitiyshuollon ja lisääntymisterveyden edistämi-
nen sekä vesi- ja sanitaatio-ongelmien vähentä-
minen ovat tärkeitä.

Kehitysmaiden kansalaisten oikeus ihmis-
arvoiseen työhön on tärkeä osa köyhyyden
vähentämistä ja sosiaalisesti kestävä hyvin-
voinnin vahvistamista. Ihmisarvoisen työn
vaatimuksen ja muiden sosiaalisten kustannus-
ten sisällyttäminen tuotteiden ja palveluiden
hintoihin edistää kilpailukykyä ja hyvinvointia
myös kehittyneissä maissa. Työelämä- ja tasa-
arvovaliokunta muistuttaa, että vuoteen 2025
mennessä työmarkkinoille on tulossa 1,3 miljar-
dia alle 30-vuotiaista nuorta. Koulutus- ja työllis-
tymismahdollisuuksien tarjoaminen nuorille on
merkittävä haaste yhtä lailla teollistuneissa
maissa kuin kehitysmaissakin.

*Ulkoasiainvaliokunta yhtyy ympäristö-
valiokunnan kantaan, jonka mukaan kehi-
tyspoliittinen ohjelma tukee hyvin
Rio+20-prosessin tavoitteita. Valiokunta
katsoo, että resurssitehokas ja
demokraattinen luonnonvarojen hallinta
(ml. toimiva kansalaisyhteiskunta ja
media) edesauttaa luonnonvaroista saa-
dun hyödyn jakautumista tasapuolisem-
min väestön hyväksi.*

Uusia mittareita kehityksen mittaamiseen

Kansainvälisesti talouskasvun mittarina käyte-
tään pääsääntöisesti BKT-lukua⁶ (bruttokansan-
tuote). Se on tarkoitukseensa käytettynä toimiva
talouden mittari, mutta se ei ole yksinään riittä-
vä mittaamaan kestävä kehitystä ja hyvinvoin-
tia. Kehitystä ja hyvinvointia tulee kyetä arvioi-
maan myös ympäristövaikutusten sekä sosiaalis-

⁶ Katso BKT:n laskentatavasta esim
<http://www.stat.fi/tup/verkkokoulu/data/tlkt/02/11/index.html>

ten tekijöiden kannalta, jotta saadaan aineistoa politiikkatoimien vaikuttavuuden arvioimiseksi ja päätöksenteon pohjaksi kestävämpiä toimintalinjauksia laadittaessa. Myös YK:n korkean tason paneeli esitti, että BKT:n rinnalle luotaisiin uusi bruttokansantuotetta laajempi tapa mitata kehitystä.

Vaihtoehtoisia mittaamistapoja on tuotu esiin, mutta konkreettiset edistysaskeleet ovat jääneet vähäisiksi. Valtiovarainvaliokunnan lausunnossa (VaVL 7/2012 vp) mittareiden puutteen on arvioitu vaikuttaneen hidastavasti kestävä kehityksen toimeenpanoon.

YK:n ns. TEEB-hanke (The Economics of Ecosystems and Biodiversity) arvioi biologisen monimuotoisuuden ja sen ylläpitämisen hyötyjä eli ekosysteemipalvelujen taloudellista merkitystä kansantalouksille. Pohjoismaiden ministerineuvoston tilaama selvitys⁷ arvioi luonnon taloudellista roolia ja yhteiskunnallista merkitystä Pohjoismaissa. Ekosysteemipalveluiden käsite korostaa yhteiskunnallisen suunnittelun, päätöksenteon ja tutkimuksen kokonaisvaltaista tarkastelua. Arvioinneissa korostuvat ihmiselle koituvat hyödyt ja taloudellinen näkökulma. Tämä lähestymistapa selventää luonnon taloudellista merkitystä yhteiskunnalle ja voi siten vahvistaa ympäristöpolitiikan yhteiskunnallista hyväksytävyyttä kansalaisten keskuudessa.

Suomessa kansallisia kestävä kehityksen indikaattoreita on julkaistu vuodesta 2000 alkaen ja niitä on käytössä 35 kappaletta. Suomi on osallistunut aktiivisesti YK:n, EU:n, OECD:n ja Pohjoismaiden neuvoston puitteissa toteutettuihin kehityshankkeisiin. Ympäristövaliokunnan mukaan tavoitteena tulee olla ympäristökustannusten saaminen näkyväksi, jolloin syntyy kannustimia haittojen ennakoinniseksi ja vähentämiseksi.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ympäristö- ja materiaalivirtojen tilinpitoa ollaan kehittämässä osaksi kansallista kansantalouden

kirjanpitojärjestelmää. Euroopassa ollaan vähitellen etenemässä resurssikirjanpitoon. Yritystasolla kestävä kehityksen raportointijärjestelmä on käytössä monissa maailmanlaajuisesti toimivissa yrityksissä Global Reporting Initiative -ohjeiden mukaisesti. Suomeen on esitetty perustettavaksi avoimeen tietoon perustuva alusta luonnonvaratiedon ja resurssitehokkuuden todentamiseksi. Tällainen järjestelmä voisi toimia alustana yritysten resurssikirjanpidolle, siihen liittyville palveluille ja kansalliselle päätöksenteolle.

Ottaen huomioon Suomen tietotaidon ja teknologiakehityksen ulkoasiainvaliokunta pitää perusteltuna, että Suomen kansalliseksi kärkihankkeeksi konferenssi- valmisteluissa on otettu uusien mittareiden kehittäminen kestävälle kehitykselle. Ulkoasiainvaliokunta viittaa valtiovarainvaliokunnan kantaan ja korostaa, että uusien, yhtenäisten mittareiden tulisi kattaa tasapainoisesti kaikki kestävä kehityksen kolme pilaria.

Ilmasto

Globaalissa maailmassa ongelmat ovat globaaleja.

Globaaleista ympäristöongelmista ilmastonmuutos uhkaa erityisesti kehitysmaita. Köyhimmät kehitysmaat ovat riippuvaisia maanviljelystä, ja suuren haavoittuvuutensa vuoksi niiden sopeutumiskyky on heikko. Ilmastonmuutoksen vaikutukset kohdistuvat siten voimakkaimmin köyhimpiin alueisiin ja väestönsosiin. Ilmastonmuutoksen ja kehityspolitiikan integroiminen osaksi kestävä kehityksen politiikkaa edellyttää köyhien maiden sopeutumiskyvyn vahvistamista ja vähähiilisen kestävä kehityksen edistämistä samalla kun yhteiskuntien rakenteita vahvistetaan.

Suomi on kansainvälisiä ympäristösopimuksia koskevilla neuvotteluilla pyrkinyt varmistamaan kehitysmaiden osallistumista ja valmiuksien tukemista koskevien päätösten hyväksy-

⁷ TEEB Nordic <http://www.ieep.eu/work-areas/biodiversity/valuing-biodiversity-and-ecosystem-services/2011/02/initiating-a-teeb-assessment-for-the-nordic-countries>

misen ja toimeenpanon. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä edistää naisten asemaa kansainvälisessä ilmastopolitiikassa ja kehitysmaiden ympäristöosaamisen ja -kapasiteetin vahvistamista. Suomen tulee jatkossakin tukea YK:n metsäpoliittista prosessia mm. osallistumalla YK:n metsäfoorumin toimintaan ja edistää oikeudellisesti sitovien metsiä koskevien normien luomista.

Ilmastomuutoksen torjunta edellyttää tuntuvaa rahoitusta. Ilman länsimaiden tukea kehittyvissä maissa ei kyetä käynnistämään merkittäviin päästövähennyksiin johtavia rakenteellisia uudistuksia. Arvioiden mukaan länsimaiden osuus ilmastorahoituksesta tulee kasvamaan vuoden 2020 ilmastorahoituksen mobilisoinnille sovitun 100 miljardin yleistavoitteen pohjalta. Valiokunta on korostanut, että ilmastomuutoksen torjuntaan on osoitettava uutta määrärahaa (UaVL 8/2009 vp, UaVM 2/2010 vp). Valiokunta katsoo, että riittävän ilmastorahoituksen turvaamiseksi tarvitaan innovatiivisia rahoitusmekanismeja. Suomen tulisi olla aktiivisesti mukana kehittämässä niitä kansainvälisessä yhteistyössä.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön parlamentaarinen yleiskokous kiinnitti kertomuskautella 2010 huomiota kehitysmaiden asemaan ja kehotti jäsenmaita tukemaan vuosituhattavoitteiden toimeenpanoa määräaikaan mennessä.

Ruokaturva

Oikeus ruokaan on osa oikeutta ihmisarvoiseen elämään.

Valiokunta nostaa ruokaturvan yhdeksi keskeisimmäksi luonnonvarojen kestävä hallinnan keinoksi ja käsittelee sitä kattavasti. Ruokaturvaan liittyvät monet luonnonvarojen käytön ja kansainvälisen yhteistyön tulevaisuuden haasteet ja johdonmukaisemman politiikan tarkeys. Mikäli ruokaturvaan liittyviin haasteisiin saataisiin Rio+20-konferenssissa yhteisesti sovittu globaali toimintaohjelma, helpottaisi se monien

muiden kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamista.

Yli kaksi kolmasosaa äärimmäisessä köyhyydessä elävistä ihmisistä asuu maaseudulla. Maatalous on pääelinkeino suurimmalle osalle maaseudun ihmisistä. Kasvavan väestön ruokkimiseksi maataloustuotannon tulee arvioiden mukaan kasvaa 70 prosenttia vuoteen 2050 mennessä. Vaurastumisen myötä väestön elintarvikkeiden kysynnän kasvu ja kulutustottumukset suuntautuvat voimakkaasti liha- ja maitotuotteisiin. Tämä lisää luonnonvarojen käyttöä, koska kasvipohjaisen ravinnon tuottaminen vaatii muihin vaihtoehtoihin verrattuna murto-osan peltopinta-alaa, energiaa ja vettä. Lisäksi on huomattava, että useat kasvipohjaiset elintarvikkeet eivät vaadi kylmäsäilytystä ja niiden säilyvyysaika on pitkä. Urbanisointikehitys on väestönkasvuun ja demografiseen kehitykseen läheisesti liittyvä tekijä. Vuonna 2050 kaupunkiväestön osuus on jo noin 70 prosenttia koko maailman väestöstä. Markkinoista täysin riippuvaiset kaupunkien köyhät ovat kaikkein haavoittuvimpia esimerkiksi elintarvikkeiden hinnan nousun suhteen.

Maatalous käyttää 80 prosenttia maailman makean veden kulutuksesta. Veden riittävyys tulee olemaan tulevaisuuden keskeisiä haasteita. Ruuantuotannossa veden kulutus koko ruokaketjussa tulisi ottaa paremmin huomioon. Ilmastomuutoksen torjuntaan tähtäävillä toimenpiteillä, kuten kasvipohjaisten biopolttoaineiden tuotannolla, voi olla heikentävä vaikutus ruokaturvaan. Metsien häviämisellä on tuhoisat vaikutukset niin luonnon monimuotoisuuteen kuin ilmastomuutokseenkin ja miljoonien ihmisten elämään. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön parlamentaarisessa yleiskokouksessa korostettiin kertomusvuonna 2010 ruuan tuotannon ekologisuuksi.

Valiokunta viittaa aikaisempiin kantoihinsa (UaVM 13/2010 vp) sekä maa- ja metsätalousvaliokunnan lausuntoon (MmVL 4/2012 vp) ja painottaa, että globaalissa ruokaturvassa on perimmiltään kyse köyhyydestä ja köyhyyden vähentämisestä. Elintarvikkeiden ja maataloushyödykkeiden hintojen nousu on pysyvä kehitys-

suunta. Hintavaihteluihin vaikuttavat muun muassa ilmastonmuutos, bioenergian tuotanto, energian hinta, demografiset tekijät sekä vähäiset investoinnit maatalouteen viimeisten vuosikymmenien aikana. Hintojen nousu koettelee rajuin haavoittuvia ja vähiten kehittyneitä maita, jotka ovat elintarvikkeiden nettotuojia. Hinnannousu on johtanut useissa köyhissä maissa poliittiseen levottomuuteen ja väkivaltaisuuksiin. Viimeisin ruuan hintahuippu vuosina 2010–2011 ajoi arviolta 70 miljoonaa ihmistä köyhyteen. Maa- ja metsätalousvaliokunnan mukaan ruokakriiseihin pitää pyrkiä valmistautumaan paremmin esimerkiksi tuotantoa kestävästi lisäämällä ja elintarvikkeiden varastointia kehittämällä.

Ilmastonmuutoksen vaikutukset kohdistuvat maapallon eri osiin eri tavalla. Maatalouden kehittäminen osana vihreää taloutta tarjoaa mahdollisuuksia ilmastonmuutoksen torjuntaan. Valiokunta korostaa, että kehitysmaissa tuotettavan biomassan tuotanto-olosuhteiden hyväksyttävyys ympäristön ja sosiaalisen näkökulman kannalta on varmistettava samoin kuin se, että biopolttoaineiden raaka-ainetuotantoon sovelletaan asianmukaisia vähimmäisvaatimuksia — tuotantopaikasta riippumatta.

Kehitysmaiden oma ruuantuotanto ja maatalouden merkitys on keskeinen osa nälkäongelman kestävästä ratkaisusta. Ulkoasiainvaliokunta on käsitellyt maataloutta ja ruokaturvaa osana kansainvälistä yhteistyötä ja turvallisuuden vahvistamista (UaVM 13/2010 vp, UaVL 6/2010 vp, UaVM 8/2008 vp). Valiokunta korostaa tehokasta yhteistyötä ruokaturvan globaalin ulottuvuuden huomioimiseksi. Suomen osalta valiokunta pitää tärkeänä, että ulkoasiainministeriön, ympäristöministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön välistä yhteistyötä tiivistetään entisestään toimintalinjojen johdonmukaisuuden varmistamiseksi. Ulkoasiainvaliokunta viittaa aikaisempaan esitykseensä (UaVM 13/2010 vp) ja pitää hyvänä, että kehityspoliittisen ohjelman mukaan johdonmukaisuutta vahvistetaan EU-koordinoinnin osana ja ruokaturvan vahvistamiseen liittyen toteutetaan pilottihanke.

Ruokaa tuotetaan maapallolla sinänsä riittävästi, mutta ruokaturvaongelmia aiheuttavat erityisesti köyhyys ja ruuan haaskaus. Ruokahävikki ja ruuan haaskaaminen ovat eräiden arvioiden mukaan kasvaneet globaalisti lähelle 50 prosenttia koko maapallon ruuantuotannosta. Koko ruokaketjua tulisi kehittää erityisesti ruokahävikin vähentämisen näkökulmasta. Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa, että kasvanut hävikki on tuhlausta ja luonnonvarojen väärinkäyttöä ja se aiheuttaa turhia kasvihuonekaasupäästöjä. Arvioiden mukaan ruokahävikin estäminen on ympäristön kannalta 10 kertaa tehokkaampaa kuin ruokajätteen käsittely.

Maataloustuotteiden osuus maailmankaupasta on suhteellisen alhainen (keskimäärin noin 15 prosenttia). Pyrkimykset maatalouskaupan monenväliseen vapauttamiseen WTO:n puitteissa eivät ole toistaiseksi johtaneet tuloksiin, mutta kahdenväliset kauppasopimukset ovat lisääntyneet. Paikallisella tuotannolla on siten edelleen merkittävä rooli ruuantuotannossa. Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että eräät ruokakriisin torjumiseksi tehdyt toimenpiteet itse asiassa syventävät kriisiä. Vientirajoitukset kiristävät entisestään tilannetta kansainvälisillä maataloustuotteiden markkinoilla erityisesti elintarvikkeiden tuonnin varassa olevien kehitysmaiden vahingoksi. Kansainvälisen ruoka-avun antaminen tulee järjestää siten, ettei se heikennä paikallisia tuotantomahdollisuuksia tai häiritse markkinoiden toimintaa.

Kehitysmaiden maaseudun elinkelpoisuutta ja elinkeinojen monipuolistumista on tärkeää vahvistaa tukemalla tutkimusta, koulutusta ja neuvontapalveluja sekä yksityissektoria. Pien-tuotannon ja paikallisten markkinoiden toimintaedellytysten parantaminen lievittää köyhyyttä. Se ei kuitenkaan ole ratkaisu globaaliin ruuan tuotannon vahvistamiseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että kehitysyhteistyön rahoitusta maatalouteen ollaan kasvattamassa. Sijoitusten tulee olla pitkäjänteisiä, jotta niillä voidaan puuttua tuotannon rakenteisiin. Yksityiset investoinnit kehitysmaiden maataloussektorin kehittämiseen ovat lisääntyneet. Valiokunta pitää Maailman ruokajärjestön (FAO) puitteissa maaliskuussa

2012 neuvoteltua sijoittamista sääntelevää ohjesääntöä tärkeänä edistysaskeleena ja korostaa, että sijoituksiin kaivattaisiin lisää avoimuutta, jotta voitaisiin arvioida niiden molemminpuolinen hyöty ja vaikutus kehitysmaille.

Naisilla on huomattava merkitys ruuan tuotannossa. Suomen tulisi vahvistaa EU:n kehityspolitiikassa naisten aseman parantamista mukaan lukien oikeus maanomistukseen sekä koulutukseen ja neuvontaan.

Rio+20-konferenssin loppuasiakirjan luonnos korostaa useiden eri toimintasektoreiden yhteyttä ruokaturvan toteutumiseen. Maatalousvaliokunta korostaa aiheellisesti ongelmien kokonaisvaltaisen ratkaisemisen tarvetta. Ulkoasiainvaliokunta viittaa aikaisempiin kannanotoihinsa (UaVM 13/2010 vp) ja toteaa, että EU:n maatalous-, kalastus-, kauppa- ja kehityspolitiikat liittyvät läheisesti toisiinsa. Kehitysmaiden ruokaturvan parantamisen kannalta näitä sektoreita tulee käsitellä kokonaisuutena. Kyse on ruokaturvasta, ei ruuan tuotannon omavaraisuudesta. Ulkoasiainvaliokunta pitää EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistamista erittäin tärkeänä. EU:n tulee maatalouspolitiikan keinoin vahvistaa sekä maailmanlaajuisia ruokaturvaa että EU:n alueellisen tuotannon säilyttämistavoitetta. Suomen tulee toimia aktiivisesti, jotta maatalouden tukeminen EU:ssa ei vaikuta haitallisesti kehitysmaiden maataloustuotantoon tai markkinoillepääsyyn. Valiokunta huomauttaa, että Euroopan unionilla on useita eri keinoja globaalin ruokaturvan edistämiseksi, eikä sen pidä tyytyä tarkastelemaan kysymystä vain hätäavun ja kehityspolitiikan kautta.

Ruokaturvaa ja kestäväää maataloutta on ehdotettu yhdeksi vuoden 2015 jälkeen mahdollisesti käyttöön otettavaksi kestäväen kehityksen tavoitteeksi. Ulkoasiainvaliokunta katsoo maatalousvaliokunnan tavoin, että Suomen tulisi toimia aktiivisesti niin, että ruokaturva ja kestävä maatalous saataisiin yhdeksi kestäväen kehityksen tavoitteeksi.

Energia ja energiaturvallisuus

Luonnonvarojen kestävä hallinta kytkeytyy läheisesti tulevaisuuden energiansaannin ja energiaturvallisuuden varmistamiseen. Kansainvälisen energijärjestön (International Energy Agency, IEA) vuoteen 2035 saakka ulottuvan arvion⁸ mukaan maailman energian kysyntä kasvaa yli kolmanneksen riippumatta siitä, miten ilmaston lämpenemistä koskeviin haasteisiin vastataan. Tästä kasvusta noin 50 prosentin arvioidaan tulevan yksinomaan Kiinan ja Intian lisääntyvästä energiankäytöstä. Kiinasta on arvioitu tulevan suurin tuontiöljyn kuluttaja vuonna 2020. Intian on arvioitu ohittavan Kiinan hiilen suurimpana tuontimaana. Arviot fossiilisten polttoaineiden kasvavasta kulutuksesta ovat uhkaavia erityisesti maapallon ilmaston kannalta.

Suomi ja Euroopan unioni ovat vahvasti riippuvaisia tuontienergiasta. Euroopan omat raakaöljy- ja maakaasuvarat ovat lähivuosikymmenten aikana hupenemassa. Tulevaisuuden omia energialähteitä edustavat lähinnä uusiutuvat energialähteet ja kivihiihi. Kannustimia energiatehokkuuden ja omavaraisuuden lisäämiselle syntyy siten markkinoiden paineesta. Valiokunta korostaa, että energiaturvallisuus edellyttää ilmaston ja energian toimitusvarmuus- ja kilpailukykytavoitteiden yhteensovittamista. Avainkysymyksiä ovat energian vakaa saatavuus, energialähteiden ja -toimittajien hajauttaminen, markkinoiden yhdistäminen ja yhteistyövaraiset järjestelyt energiaverkkojen ja -varastojen yhteen liittämiseksi.

EU:n tuontienergiasta noin puolet kaasusta ja neljännes öljystä on peräisin Venäjältä. Venäjän kyky lisätä vientiä EU-alueelle sen oman energiankulutuksen kasvaessa on rajallinen. Venäjän energiaviennistä suuntautuu 2 prosenttia Kiinaan, mutta osuuden arvioidaan kasvavan 20 prosenttiin vuoteen 2035 mennessä. Suomen tulee tukea EU:n yhteistä energiaulkopolitiikkaa. EU:n energian tuonti on jatkossakin riippuvainen myös Lähi-idän maiden energiatuotant-

⁸ World Energy Outlook 2011(OECD)
http://www.oecd-ilibrary.org/energy/world-energy-outlook-2011_weo-2011-en

nosta. Alueen turvallisuustilanteen kehitys vaikuttaa myös Eurooppaan ja Suomeen laajan turvallisuuden kontekstissa. Kaspianmeren alueen strateginen merkitys kasvaa alueen hiilivetyvarantojen ansiosta, mutta energiavarojen siirtämisen kuluttajille on haasteellista.

Eurooppa-neuvoston vuonna 2007 määrittämät tavoitteet vähentää päästöjä 20 prosenttia, parantaa energiatehokkuutta 20 prosenttia ja lisätä uusiutuvien energialähteiden käyttö 20 prosenttiin vahvistavat kestävä kehitystä ja lisäävät energiaturvallisuutta.

Talousvaliokunta korostaa, että Rio+20-konferenssi antaa mahdollisuuden saada aikaan konkreettisia muutoksia energiasektorilla. YK:n pääsihteeri on laatinut tähän liittyvän aloitteen (Sustainable energy for all), jonka kunnianhimoisena tavoitteena on turvata kestävä energiansaanti kaikille ihmisille vuoteen 2030 mennessä ja kaksinkertaistaa energiatehokkuus ja uusiutuvan energian osuus globaalitasolla. Talousvaliokunta muistuttaa, että IEA:n laskelman mukaan uusiutuvan energian osuuden arvioidaan nykytoimien puitteissa kasvavan nykyisestä 13 prosentista vain 18 prosenttiin vuoteen 2035 mennessä, edellyttäen, että uusiutuvan energian tuet kasvavat nykyisestä 66 miljardista 250 miljardiin US-dollariin vuoteen 2035 mennessä.

Ulkoasiainvaliokunta yhtyy talousvaliokunnan kantaan, jonka mukaan edistymistä voidaan saada aikaan poistamalla haitallisia tukia ja muuttamalla toimintatapoja. IEA:n selvitysten mukaan fossiilisten polttoaineiden käyttöä tuettiin vuonna 2010 yhteensä 409 miljardilla US-dollarilla eli moninkertaisesti uusiutuvan energian tukeen verrattuna.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön parlamentaarinen yleiskokous käsitteli sekä energia- että ympäristökysymyksiä kertomuskaudella 2010. Päätöslauselmissa tuomittiin energiavarojen väärinkäyttö ja ydinturvallisuuden liittyen jäsenvaltioita kehoitettiin ryhtymään toimenpiteisiin joukkotuhoaseiden leviämisen ehkäisemiseksi.

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous käsitteli kertomuskaudella 2010 bio-

diversiteettiä ja ilmastomuutosta sekä metsien kestävä hoitoa ja peräänkuulutti tehokkaampia seurantamekanismeja. Uudistuvan energian muodoista käsiteltiin geotermistä energiaa, jota käytetään jo 90 maassa. Päätöslauselmassa suositeltiin geotermisen energian käyttöä ilmastomuutoksen torjumisessa. Parlamentaarinen yleiskokous suositti myös nesteytetyn maakaasun laajempaa käyttöä.

Turvallisuus

Köyhyys lisää konflikteja ja konfliktit köyhyyttä.

Maaailman valtioista lähes 50 luokitellaan hauraksi, ja yli 1,5 miljardia ihmistä asuu valtioissa, jotka kärsivät väkivallasta ja konflikteista. Köyhyyden vähentäminen kestävästi on tehokkainta konfliktinestoa. Konfliktien ja köyhyyden taustatekijät ovat luonnollisesti laajemat, ja ne vaihtelevat eri tilanteissa. Kestävän kehityksen ja turvallisuuden suhdetta voidaan lähestyä myös seuraavista lähtökohdista.

Väestön ja kulutuksen kasvu ovat lisänneet luonnonvarojen kulutusta ja ympäristöongelmia johtaen maailmanlaajuiseen kilpailuun luonnonvaroista. Samaan aikaan uusien resurssien löytäminen vaikeutuu ja tuotanto kallistuu. Kilpailu luonnonvaroista ja nousevien maiden taloudellinen asema muuttaa geopolittisiä voimasuhteita. Jotkin tärkeät mineraalit riittävät kymmenestä vuodesta muutamaan kymmeneen vuoteen. Liikakulutus ja ekosysteemin vaarantuminen voivat tuoda voimakkaita rajoituksia elintärkeiden luonnonvarojen käytölle. Harvinaisten mineraalien, joita käytetään monien strategisten tuotteiden valmistukseen, osalta on jo nyt toimeenpantu vientirajoituksia. Arvioiden mukaan rajoitukset ovat liittyneet myös ulko- ja turvallisuuspoliittisiin tarkoituksiin.

Ilmastomuutoksen aiheuttamia vaikutuksia on analysoitu myös turvallisuuspolitiikan näkökulmasta. Ulkoasiainvaliokunnan saaman selvityksen mukaan suoria syy-yhteyksiä on kuitenkin vaikea osoittaa, ja siksi johtopäätösten vetämisessä tulee olla varovainen. Ympäristön ja

ilmastonmuutoksen vaikutuksiin liittyy niin paljon epävarmuustekijöitä, että niiden huomioiminen turvallisuuspolitiikan suunnittelussa ei ole hyödyllistä eikä se tuota lisäarvoa. Poliittis-taloudelliset tekijät ovat edelleen merkittävämpiä esim. erilaisten uhkakuvien skenaarioissa. Ympäristö- ja ilmastotekijät on kuitenkin perusteltua huomioida taustatekijöinä, jotka yhdessä muiden tekijöiden kanssa vaikuttavat globaaliin turvallisuusympäristön kehitykseen.

Vesivaroihin kohdistuvat paineet kasvavat. Maailman väestöstä 40 prosenttia asuu kansainvälisten vesistöjen alueilla ja vuonna 2040 noin 50 prosenttia asuu korkean vesipulan alueella. Vesi on keskeinen tekijä monelle yhteiskunnan sektorille. Suurin osa vedestä kuluu ruuan tuotantoon. Vuosittain 1,8 miljoonaa ihmistä kuolee veden levittämiin sairauksiin. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan vesi tai muut luonnonvarat ovat harvoin avoimen konfliktin laukaiseva tekijä, mutta ne liittyvät usein jännitteiden syntyyn ja niiden pitkittymiseen erityisesti sisäisissä konflikteissa. Vesivarojen tasapuolinen ja kokonaisvaltainen hallinta on edellytys vesien eri käyttötarpeiden suojelun sekä ihmisten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Toisaalta vesivarojen yhteinen hallinnointi on asiantuntijoiden mukaan jopa yhteistyötä luova tekijä. Oikeudenmukainen vedenkäytön hallinta voi edesauttaa konfliktin ehkäisyä niin maiden välillä kuin niiden sisälläkin. Valiokunnan mielestä vesitehokkuus tulisi nostaa keskeisesti esille Rio+20-konferenssissa.

Asiantuntijakuulemisissa on todettu, että valtioiden välinen kilpailu luonnonvaroista heijastaa usein suvereniteettiin liittyviä tavoitteita.

Valiokunta korostaa luonnonvarojen läpinäkyvän hallinnoinnin merkitystä ja yhteisesti sovittuja sääntöjä luottamuksen ja vakauden lisäämiseksi.

Arktiset alueet

Maapallon pohjoisilla alueilla on käynnissä ympäristöllinen, taloudellinen ja geopoliittinen muutos, jonka seurauksena arktisten alueiden merkitys tulee lähivuosikymmenten aikana

nopeasti muuttumaan. Muutoksen painopisteet liittyvät ilmaston lämpenemisen vaikutusten ohella alueen luonnonvaroihin ja liikenne-yhteyksiin liittyviin mahdollisuuksiin. Muiden rantavaltioiden ja Arktisen neuvoston jäsenmaiden kannalta lisääntyvä kansainvälinen kiinnostus arktisen alueen käyttöä kohtaan merkitsee sitä, että arktinen ulottuvuus painottuu niiden ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.

Ulkoasiainvaliokunta on tarkastellut arktisen alueen kysymyksiä mietinnöissään (UaVM 7/2010 vp, UaVM 12/2009 vp) ja niiden johdosta laaditun Suomen arktisen alueen strategian seurannassa. Erityisen suuri taloudellinen potentiaali liittyy alueen energiavaroihin, joiden hyödyntäminen tulee olemaan haasteellista ympäristön kannalta. Nykyisin arktinen alue vastaa noin kymmenesosasta maailman öljyntuotannosta ja neljänneksestä maailman kaasuntuotannosta. Arvioidaan, että maapallon vielä löytämättä olevista öljy- ja kaasuvaroista neljännes sijaitsisi arktisilla alueilla. Öljyn ja kaasun maailmanmarkkinahintojen kehitys vaikuttavat olennaisella tavalla arktisella alueella sijaitsevien reservien käyttöönoton aikatauluun.

Arktisten merialueiden luonnonvarat ovat pitkälti kartoittamatta, mikä korostaa varovaisuusperiaatteen merkitystä arktisten alueiden luonnonvarojen hyödyntämisessä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että alkuperäiskansojen asema otetaan huomioon energiavaroja hyödynnettäessä. Alueen energiavarojen kestävä hyödyntäminen edellyttää investointeja uuteen teknologiaan, ml. ympäristönsuojelu, jota tarvitaan varsinkin kaukana merellä sijaitsevien öljy- ja kaasukenttien saamiseksi tuotantoon. Venäjän arktisten esiintymien osalta teknologia-yhteistyön tarve on ilmeinen ja sisältää mahdollisuuden yhteistyön tiivistämiseen Venäjän kanssa.

Eri toimijoiden edut ja tavoitteet on onnistuttu sovittamaan arktisella alueella yhteen tavalla, joka on vahvistanut alueen vakautta.

Ulkoasiainvaliokunta yhtyy ympäristövaliokunnan kantaan korostaen, että arktisen luonnon erityinen haavoittuvuus

on otettava huomioon pohjoisten luonnonvarojen hyödyntämisessä. Suomen tulee toimia aktiivisesti, jotta EU kehittää tehokkaan arktisen politiikan pohjoista ulottuvuutta hyväksikäyttäen ja tukee politiikkaa riittävin voimavaroin.

Itämeren alue

Itämeren valuma-alueella asuu lähes 85 miljoonaa ihmistä. Päästöongelmia aiheuttavat maatalous, teollisuus ja yhteiskuntajätteiden olematon tai puutteellinen käsittely. Itämeren pahimpana ongelmana pidetään typpi- ja fosforikuormituksen aiheuttamaa rehevöitymistä ja sen seurauksena syntyvää happikatoa syvänteissä. Valtameriin verrattuna Itämeren ravintoketjut ovat yksinkertaisia ja sen eläin- ja kasvikunta on herkkä ympäristön muutoksille. Arvioiden mukaan laivaliikenteen tuomat vieraslajit sekä laiton kalastus ja tiettyjen lajien liikakalastus muodostavat uhan Itämeren ekosysteemille. Laivaliikenteen kasvun myötä meriturvallisuuteen liittyvät riskit kasvavat erityisesti öljynkuljetuksen osalta.

Eduskunta on käynyt maaliskuussa 2012 katavan keskustelun Itämeren tilasta ja sen luonnonvarojen merkityksestä. Ulkoasiainvaliokunta kiinnittääkin tässä yhteydessä huomiota vain alueen valtioiden yhteistyön merkitykseen. Suomella on erityinen intressi Itämeren alueen kehittämisessä. Euroopan unionin ja Venäjän vuorovaikutus muodostaa Itämeren alueen poliittis-taloudellisen dynamiikan lähtökohdan. Venäjän mukanaolo ja myötävaikutus Itämeren koskevien haasteiden ja ongelmien ratkaisussa on ensiarvoisen tärkeää. EU:n pohjoinen ulottuvuus edistää Euroopan unionin ja Venäjän yhteistyön toimeenpanoa esimerkiksi ympäristö-, ydinturva- tai sosiaali- ja terveystieteissä. Pohjoisen ulottuvuuden rahoitus tulisi turvata jatkossakin. Yhteistyötä kehitetään muun muassa sähköverkkojen rakentamisella ja meri-tilannekuvayhteistyöllä, jolla voidaan parantaa Itämeren meriliikenteen ympäristöturvallisuutta.

Itämeren parlamentaarikkojen elokuun 2011 kokouksessa korostettiin, että Itämeren alueella on tärkeää edistää kestävästä kulutuksesta ja tuotannosta, jätteiden käsittelystä sekä kaupunkien ja maaseudun kestäviä kehittämisstrategioita. Parlamentaarikot korostivat energiatehokkuuden parantamisen ja uusien kannustimien merkitystä, esimerkiksi kestävyysasettamista arviointiperusteeksi julkisissa hankintamenettelyissä.

Luonnonvarojen käytöstä ja Rio+20-konferenssista

Ulkoasiainvaliokunta on mietinnössään käsitellyt luonnonvarojen kestävästä ja tehokasta käyttöä kansainvälisen foorumin esityksen mukaisesti 11.4.2012 pidettävää täysistuntokeskustelua varten. Mietinnössä, samoin kuin pyydettyissä lausunnoissa, on siten otettu suoraan kantaa vain joihinkin Rio+20-konferenssin teemoihin.

Valiokunta toteaa, että konferenssin asialista on laaja ja eduskunnan eri valiokunnat ovat osaltaan käsitelleet asiaa aiemmin eri yhteyksissä, kuten lausunnoista ilmenee. Valiokunnat ovat ottaneet kantaa Rio+20:een myös EU-linjausten valmistelun yhteydessä eduskunnan ministeri-kuulemisissa. On selvää, että mietinnön luonnonvarojen käyttöä ja vihreän talouden mahdollisuuksia koskevat kannat ovat ajankohtaisia myös Rio+20-neuvotteluissa, ja valiokunta katsoo, että ne tulisi ottaa huomioon valmistelussa.

Rio+20-konferenssiin liittyen valiokunta haluaa lopuksi korostaa eräitä asiakokonaisuuksia aiemmin mietinnössä mainittujen kysymysten lisäksi, kuten kaikkien kolmen pilarin huomioonottaminen, kestävä kehityksen tavoitteiden asettaminen, ml. ruokaturva, uusien mitta-reiden kehittäminen ja kestävä kehityksen hallinnon vahvistaminen.

Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Suomi nostaa Rio+20-konferenssin valmisteluissa ja konferenssissa esille Suomen kannalta keskeisiä tavoitteita ja alueita, joissa Suomella on osaamista ja annettavaa kansainvälisissä yhteyksissä.

Suomen osaaminen ympäristö-, luonnonvara- ja energiateknologian alueella, mukaan lukien bio- ja vesiosaaminen ja mineraalitekнологia, on korkeatasoista. Tähän osaamiseen liittyy paljon vientipotentiaalia, joka hyödyttäisi Suomen kansantaloutta ja mahdollistaisi uuden teknologian käyttöönoton kehitysmaissa kestävän kehityksen tukemiseksi.

Naisilla on merkittävä rooli, kun kehitetään kestäviä toimintatapoja luonnonvarojen hallintaan. Naisten osallistumisen päätöksentekoon ja naisten oikeuksien vahvistamiseen, ml. seksuaali- ja terveysoikeudet sekä maanomistusoikeudet, tulisi olla keskeinen tavoite Rio+20-konferenssissa. Sukupuolten tasa-arvo tulisi saada läpileikkaavaksi teemaksi kestävän kehityksen eri ulottuvuuksia käsiteltäessä.

Kansainvälisissä neuvotteluissa arktisten alueiden kysymykset jäävät usein vähälle huomiolle. Arktisen luonnon erityinen haavoittu-

vuus ja alkuperäiskansojen asema on otettava huomioon myös globaalitasolla osana kestävästä kehitystä.

Kestävää kehitystä tulee edistää kokonaisvaltaisesti niin, että luonnonsuojelu on osa tätä kokonaisuutta. Luonnonvarojen käyttö ja hyödyntäminen ei saa vaarantaa luonnon monimuotoisuutta.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella ulkoasiainvaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi kannanoton,

että eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomusten johdosta ja

että eduskunta lähettää mietinnön valtioneuvostolle tiedoksi mietinnössään esitettyjen kantojen huomioonottamiseksi.

Helsingissä 29 päivänä maaliskuuta 2012

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Timo Soini /ps
vpj. Pertti Salolainen /kok
jäs. Jouni Backman /sd
Christina Gestrin /r
Pekka Haavisto /vihr
Ilkka Kanerva /kok
Ilkka Kantola /sd
Mari Kiviniemi /kesk

Katri Komi /kesk
Johannes Koskinen /sd
Petteri Orpo /kok
Tom Packalén /ps
Aila Paloniemi /kesk
Ben Zyskowitz /kok
vjäs. Timo Heinonen /kok (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Raili Lahnalampi.